

บทที่ 2

ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ่า : ความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและบริบททางวรรณกรรม

การตีความวรรณกรรมควรพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับประวัติศาสตร์และสังคมที่วรรณกรรมเรื่องนั้นๆ ถูกกำเนิดขึ้น เพราะงานเขียนและชีวิตของผู้เขียนจะแยกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ได้ นอกจากนี้นักเขียนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม เขาย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมที่เขาอาศัยอยู่ จึงกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมเป็นเรื่องที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ วรรณกรรมย่อมสัมพันธ์กับสังคม วรรณกรรมสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคสมัย ไม่ว่าจะนักเขียนจะจงใจหรือไม่ก็ตาม (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542 : 4-5) แนวคิดดังกล่าวมีที่มาจากนักวิจารณ์วรรณคดีผู้หนึ่งคือ De Bonald ซึ่งกล่าวไว้ว่า “วรรณกรรมคือการแสดงออกของสังคม” (Literature is an expression of society) (อ้างถึงใน Wellek and Warren, 1973 : 95)

วรรณกรรมหลายเรื่องสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมออกมาอย่างชัดเจน โดยผู้เขียนจงใจใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัยของเขาหรือเหตุการณ์ที่เขาประสบพบเห็นมาเป็นแก่นเรื่องหรือฉากของวรรณกรรมที่เขาได้สร้างสรรค์ขึ้น เช่น เรื่อง *Gone with the Wind* ของ Margaret Mitchell หรือ *Les Misérables* ของ Victor Hugo หรือถึงแม้ว่านักเขียนบางคนจะมิได้นำเสนอภาพเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อย่างตรงไปตรงมา แต่เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงสภาพความเป็นไปของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ย่อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและโลกทัศน์ของนักเขียน ซึ่งแสดงออกมาในงานของเขา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบริบททางสังคมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบริบทสังคมกับเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ่า* เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะมองข้าม เพราะถึงแม้เรื่องนี้จะไม่ได้มุ่งนำเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ หรือความเป็นไปในสังคม แต่วรรณกรรมเรื่องนี้ก็มีความสัมพันธ์กับสังคม กล่าวคือผู้แต่งได้สอดแทรกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ซึ่งเขาได้รับมาจากการประสบการณ์ของตนเอง และสะท้อนให้เห็นความเป็นไปในสังคมร่วมสมัยของตน ตลอดจนค่านิยมของคนสเปนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวงการวรรณกรรมเอาไว้ด้วย

2.1 บริบททางสังคม

ดังที่กล่าวมาแล้วว่านักเขียนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมที่เขาอาศัยอยู่และแสดงออกมาในงานเขียนของตน เรื่อง *ดอน กีโมเต้ เด ลา มันช่า* ก็เช่นเดียวกับวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ที่สะท้อนให้เห็นภาพความเป็นไปของสังคมร่วมสมัยกับผู้เขียน คือสังคมสเปนช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึงช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงแม้ว่าเซร์บันเตสจะแต่งวรรณกรรมเรื่องนี้ในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 17 แต่ตัวเซร์บันเตสมีชีวิตอยู่ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 เขาได้สังสมประสบการณ์ต่างๆ ของยุคสมัย ผ่านเหตุการณ์สำคัญต่างๆ มากมาย สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นวัตถุดิบสำคัญในการสร้างสรรค์เรื่อง *ดอน กีโมเต้ เด ลา มันช่า* ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบริบททางสังคมมีความสัมพันธ์กับเรื่องนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

คริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17 เป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญอย่างมากต่อประวัติศาสตร์สเปน เพราะเป็นช่วงเวลาที่ยุคสมัยของสเปนเกิดความเปลี่ยนแปลง จนเรียกได้ว่าเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลง หรือ Age of Transformation (Mackennet, 1993 : 6)

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงสองศตวรรษดังกล่าวนี้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อสภาพความเป็นอยู่และทัศนคติในการมองโลกของคนในสังคม ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในรัชสมัยของพระเจ้าการ์โลสที่ 1 (Carlos I) สเปนค่อยๆ ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจทางการเมืองของยุโรปในฐานะศูนย์กลางของจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ และได้รับการยอมรับในฐานะชาติมหาอำนาจทางทะเล การก้าวขึ้นมาเป็นเจ้าจักรวรรดิเป็นผลเนื่องมาจากการค้นพบทวีปอเมริกาของคริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Cristobal Colón) ในปี ค.ศ. 1492 และการเดินทางแสวงหาอาณานิคมในสมัยต่อมา มา การที่สเปนได้ครอบครองดินแดนในทวีปอเมริกาทำให้สเปนสามารถหาแร่เงินและทองคำได้เป็นจำนวนมาก แต่สิ่งเหล่านั้นก็ถูกใช้ไปในการสงครามที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Zierrer and Plaja, ed., 1977 : 46) ไม่ว่าจะเป็นสงครามกับมหาอำนาจชาติอื่นๆ ชนพื้นเมือง และที่สำคัญคือสงครามทางศาสนากับชาวเติร์กซึ่งพยายามขยายอำนาจของตนเอง สงครามครั้งสำคัญที่สุดระหว่างคริสต์จักรกับพวกเติร์กคือสงครามที่เมืองเลปันโต ซึ่งจบลงด้วยชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของคริสเตียนเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1571 (Soldevila, 1995 : 118) สงครามครั้งนี้ นับว่าเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ของสเปนที่มีต่อพวกเติร์ก อย่างไรก็ตามถึงแม้

*ดูภาคผนวก ก (ชีวประวัติและผลงานเซร์บันเตส), หน้า 152

สเปนจะได้รับชัยชนะแต่ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายไปเป็นจำนวนมหาศาล ทหารสเปนจำนวนมากต้องเสียชีวิต บาดเจ็บและถูกจับไปเป็นทาส ดังที่ปรากฏในเรื่อง *คอน กิโมเต้ เด ลา มันซา* ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 สเปนเริ่มประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ อันเนื่องมาจากโรคระบาดที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ความล้มเหลวจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต และสงคราม เช่นเดียวกับประเทศยุโรปตะวันตกส่วนใหญ่ (Kamen, 1991 : 224) และเมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เศรษฐกิจและการเมืองของสเปนจึงอ่อนแอลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น

ความเป็นไปของสังคมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยดังกล่าว ได้ปรากฏให้เห็นในบางตอนของเรื่อง *คอน กิโมเต้ เด ลา มันซา* โดยผู้วิจัยขอนำเสนอเป็นประเด็นดังนี้

2.1.1 ภาพสะท้อนของสงครามเลบันโตในเรื่องเล่าของ *the captive*

สงครามเลบันโตเป็นสงครามระหว่างคริสเตียนกับเติร์กที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 (Mackenny, 1993 : 262) เหตุการณ์ดังกล่าวได้รับการนำเสนอผ่านคำบอกเล่าของตัวละครตัวหนึ่งชื่อ รุย เปเรซ เด เบียดมา (Ruy Perez de Viedma) หรือที่เรียกว่า *the captive* ตัวละครตัวนี้ได้มีโอกาสเข้าร่วมรบในสงครามดังกล่าวและถูกจับไปเป็นทาสอยู่ที่เมืองอัลเจียร์เป็นเวลาหลายปี เรื่องราวที่ *the captive* เล่าส่วนหนึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่มีบันทึกอยู่ในประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังเป็นเหตุการณ์ที่เซอร์บันเตสได้ประสบมาด้วยตนเองจากการที่เขาได้มีโอกาสเข้าร่วมรบในสงครามดังกล่าว การเข้าร่วมในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งครั้งนี้สร้างความภาคภูมิใจให้แก่เซอร์บันเตสอย่างมาก ถึงแม้ว่ามือซ้ายของเขาจะต้องพิการเนื่องมาจากสงคราม รวมทั้งถูกจับไปเป็นทาสอยู่ที่เมืองอัลเจียร์ถึง 5 ปี (Robert, 1964 : 6) ก็ตาม

ภาพเหตุการณ์และข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในตอนดังกล่าว เริ่มจากการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่สันตะปาปาให้ความร่วมมือกับสเปนและเวนิซเพื่อต่อต้านเติร์ก ซึ่งพยายามที่จะเข้ายึดเกาะไซปรัส แต่ไซปรัสอยู่ในการปกครองของชาวเวนิสมาดังแต่ก่อนหน้านั้น นอกจากนี้ยังกล่าวถึงชื่อของผู้นำทัพของบรรดารัฐสันตะปาปาในครั้งนั้นว่าคือ คอน ฆวน

แห่งออสเตรีย (Don John of Austria) (ดู Lynch, 1994 : 329-332) the captive ได้บรรยายถึง เหตุการณ์ตอนนี้ว่า

“มีข่าวมาจากกองทัพของสันตะปาปาปีโอที่ 5 ซึ่งรวมกับกองทัพสเปนเพื่อ ทำการสู้รบกับพวกเติร์ก ที่กำลังนำทัพเรือมุ่งหน้าไปยังเกาะไซปรัส แต่ก่อนหน้านั้นไซปรัสตกอยู่ภายใต้การปกครองของชาวเวนิส นับเป็นการสูญเสียที่ น่าเศร้าและโชคร้ายของชาวเติร์ก เป็นที่ทราบกันดีว่า คอน ฆวน แห่ง ออสเตรีย พระอนุชาในกษัตริย์เฟลิเป้ ที่ 2 ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด ของกองทัพ การเตรียมการรบครั้งนี้เป็นการเตรียมการที่ยิ่งใหญ่จนได้รับการ กล่าวถึงในทุกที่”

“...news came of the league concluded between Pope Pius V of happy memory, and Spain, against the common enemy, the Turk, who about the same time had taken with his fleet the famous island of Cyprus, which was before subject to the Venetians; a sad and unfortunate loss! It was known for certain, that the most serene Don John of Austria, natural brother of our good king Philip, was appointed generalissimo of the league, and great preparations for war everywhere talked of.”

(Cervantes, 1992 : 385)

นอกจากนี้เหตุการณ์ตอนสำคัญของสงครามเลปันโตที่ถูกนำเสนอผ่านการเล่าของ the captive คือ เหตุการณ์ในวันที่กองทัพของคริสเตียนมีชัยชนะเหนือพวกเติร์ก ซึ่ง the captive กล่าวถึงวันแห่งชัยชนะดังกล่าวว่า

“วันนั้นเป็นวันแห่งความ โชคดีของคริสต์จักร เพราะสามารถขจัดภาพลวงตา ที่ชาติอื่นมองว่าพวกเติร์กนั้นจะ ไม่มีวันพ่ายแพ้ในสงครามทางทะเล วันนั้น ถือว่าเป็นวันที่ความภาคภูมิใจของชาวออตโตมันถูกทำลายลง”

“But that day which was so fortunate to Christendom (for all nations were then undeceived of their error in believing that the Turks were invincible by

sea); on that they, I say, in which the Ottoman pride and haughtiness were broken: ... "

(Cervantes, 1992 : 385)

วันแห่งความโชคดียของคริสต์จักรที่ the captive กล่าวถึงคือวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1571 ซึ่งกองทัพของทั้งคริสเตียนและเติร์กได้ประจันหน้ากันที่ปากอ่าวเมืองเลปันโต (Lynch, 1994 : 334) ภาพเหตุการณ์ที่สะท้อนออกมาในเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ์* เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของคนสเปนร่วมสมัย

นอกจากนี้ the captive ยังได้กล่าวถึงทหารคนหนึ่งผู้มีนามสกุล De Savedra ซึ่งเป็นไปได้ว่าทหารคนที่ the captive กล่าวถึงก็คือตัวเชอร์บันเตสนั่นเอง เพราะในช่วงที่เชอร์บันเตสถูกจับอยู่ที่เมืองอัลเจียร์ เขาพยายามวางแผนหลบหนีหลายครั้ง แต่ทุกครั้งเขาไม่ได้หนีเอาตัวรอดคนเดียว หากแต่พยายามช่วยเหลือทาสคนอื่นๆ ให้ได้รับอิสรภาพด้วย (Robert, 1964 : 6) the captive เล่าถึงทหารคนนี้ว่า

"มีทหารสเปนคนเดียวเท่านั้นที่มีลักษณะท่าทางที่สง่างาม แต่ทว่าเขาได้กระทำในสิ่งที่จะอยู่ในความทรงจำของผู้คนนานนับปี ซึ่งการกระทำนั้นทำให้เขาได้รับอิสรภาพ"

"One Spanish soldier only, called such an one De Saavedra, happened to be in his good graces; and though he did things which will remain in the memory of those people for many years, and all towards obtaining his liberty,....."

(Cervantes, 1992 : 393-394)

อย่างไรก็ตาม the captive ไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทหารคนนี้นักโดยอ้างว่าไม่มีเวลา แต่จากข้อมูลข้างต้นก็ช่วยแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเชอร์บันเตสมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมเรื่องนี้เช่นกัน

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นภาพของเหตุการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับผู้แต่งซึ่งปรากฏให้เห็นในเรื่อง *คอน กิโมเต้ เด ลา มันซา* อย่างไรก็ตาม เรื่องที่ *the captive* เล่าเป็นการนำเสนอผ่านมุมมองของตัวละครตัวหนึ่ง ภาพเหตุการณ์ต่างๆ จึงเป็นภาพเหตุการณ์ที่นำเสนอเพียงด้านเดียวคือในส่วนที่เกิดขึ้นกับตัวละครตัวนี้เท่านั้น นอกจากนี้ยังมีการแต่งเรื่องเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อความสนุกสนานและน่าสนใจ รวมทั้งมีการบรรยายอารมณ์ความรู้สึกที่ตัวละครมีต่อเหตุการณ์ดังกล่าว แต่ถึงแม้เรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ จะถูกนำเสนอผ่านมุมมองของตัวละครที่เซอร์บันเตสสร้างขึ้นมา ข้อมูลส่วนหนึ่งก็มีที่มาจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการรับอิทธิพลมาจากบริบททางสังคม

2.1.2 สถานภาพของชาวมัวร์ : กรณีอันนา เฟลิกซ์

ความขัดแย้งระหว่างคริสเตียนกับมัวร์ว่ามีมานานนับศตวรรษตั้งแต่ในยุคกลางเมื่อครั้งที่สเปนพยายามรวมชาติ สเปนต้องการขับไล่พวกมัวร์ออกไปจากดินแดนของตน ซึ่งสเปนสามารถทำได้สำเร็จในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 สำหรับชาวมัวร์ที่ต้องการที่จะอยู่ในสเปนต่อไป รัฐบาลสเปนได้ออกข้อบังคับให้เปลี่ยนศาสนา ชาวมัวร์ที่ยอมเปลี่ยนศาสนาและอาศัยอยู่ในสเปนนี้ถูกเรียกว่าพวกโมริสโกส (Moriscos) (Pornsom Sirisambandh, 1984 : 81-82) อย่างไรก็ตามชาวมัวร์กลุ่มนี้แม้จะเปลี่ยนศาสนาเป็นคริสเตียนแล้วแต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม นอกจากนี้เมื่อมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16 เมื่ออาณาจักรออตโตมัน ศูนย์กลางอำนาจของชาวมุสลิมได้ขยายอำนาจออกไปอย่างรวดเร็ว ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคริสเตียนกับมัวร์ในสเปนจึงปะทุขึ้นมาอีกครั้ง ความขัดแย้งดังกล่าวนี้มีได้เป็นไปเพื่อการแย่งชิงอำนาจความเป็นใหญ่ แต่เป็นไปเพื่อความอยู่รอดของศาสนาเป็นหลัก โดยรัฐบาล สเปนพยายามอย่างยิ่งที่จะกดดันชาวมัวร์ที่ยังคงอยู่ในประเทศให้ออกจากประเทศ (Lynch, 1994 : 303-304)

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นผ่านเรื่องราวของตัวละครประกอบตัวหนึ่งชื่อ อันนา เฟลิกซ์ (Anna Felix) ซึ่งมีอยู่ว่าเธอมีพ่อแม่เป็นชาวมัวร์แต่ขณะเดียวกันเธอก็นับถือศาสนาคริสต์ เธอถูกลงโทษของเธอบังคับพาเธอออกจากสเปนเพราะไม่เชื่อว่าเธอเป็นคริสเตียนและเกรงว่าเธอจะต้องประสบกับปัญหาอันเนื่องมาจากนโยบายของสเปนที่พยายามกดดันและเนรเทศชาวมัวร์ออกจากประเทศ แต่อันนาได้พยายามที่จะหาทางเดินทางกลับมาสเปนเพราะเธอรู้สึกว่าเธอเป็นคริสเตียนเต็มตัว ปัญหาที่เกิดขึ้นกับอันนาแสดงให้เห็นความขัดแย้งในเรื่องศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมสเปนช่วงเวลานั้น จากเรื่องราวของอันนาแสดงให้เห็นว่าถึงแม้เธอจะนับถือ

ศาสนาคริสต์ แต่การที่เธอมีเชื้อสายมัวร์ทำให้เธอไม่สามารถอยู่ในประเทศสเปนได้อย่างมีความสุข เธอได้บรรยายความรู้สึกและชะตากรรมของเธอให้คนอื่นๆ ฟัง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเธอต้องประสบกับความทุกข์อย่างมากเนื่องจากการที่เธอเป็นชาวมัวร์ คำพูดดังกล่าวมีดังนี้

“ฉันเกิดจากพ่อแม่ชาวมัวร์ เกิดจากชนชาติที่ไม่มีมีความสุขมากกว่าที่จะฉลาด
ดังนั้นจึงถูกท่วมจมอยู่ใต้ทะเลแห่งความโชคร้าย”

“I was born of Moorish parents, of that nation more unhappy than wise, so lately overwhelmed under a sea of misfortunes.”

(Cervantes, 1992 : 986)

นอกจากนี้การที่เธอมีเชื้อสายมัวร์ทำให้เธอต้องถูกเนรเทศ เพราะไม่มีใครเชื่อว่าเธอเป็นคริสเตียน ดังคำพูดของเธอที่ว่า

“มันไม่ได้ช่วยอะไรที่จะบอกว่าฉันเป็นชาวคริสต์ แต่ฉันก็เป็นจริงๆ ไม่ได้ป็นเรื่องขึ้นหรือแสร้งทำ แต่ด้วยความจริงและความเป็นคาทอลิก แต่ความจริงข้อนี้ก็ไม่ได้ช่วยอะไรคนที่ถูกกล่าวหาลงโทษโดยการเนรเทศ แม้แต่ลุงของฉันเองก็ไม่เชื่อและกลับมองว่าเป็นการโกหก และการแต่งเรื่องของฉันเพื่อที่จะทำให้สามารถอยู่ในประเทศที่ฉันเกิดได้ต่อไป”

...it availed me nothing to say I was a Christian, as indeed I am, and not of the feigned or pretended; but of the true and Catholic ones. The discovery of this truth had no influence on those who were charged with our unhappy banishment; nor would my uncles believe it, but rather took it for a lie, and an invention of mine, in order to remain in the country where I was born;...

(Cervantes, 1992 : 986)

สถานภาพของอันนา เฟลิกซ์ดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นภาพสะท้อนทางสังคมที่สำคัญซึ่งทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงสถานภาพของชาวมัวร์ในสเปนว่าเป็นชนชาติที่ถูกกดขี่อย่างมากในกรณีนี้ถึงแม้อันนาจะนับถือศาสนาคริสต์มาตั้งแต่เกิดเพราะมารดาของเธอก็นับถือคริสต์

แต่การที่เธอมีเชื้อสายมัวร์ก็ทำให้เธอต้องประสบกับความยากลำบากในการอยู่ในสเปน ไม่มีใครเชื่อว่าเธอเป็นคริสเตียนแม้แต่สูงของเธอเอง ทำให้เธอถูกบังคับให้ต้องอพยพไปอยู่ที่เมืองอัลเจียร์ อย่างไรก็ตามก็ตีข่าวมัวร์คนอื่นๆ อาจจะไม่ได้ประสบปัญหาเช่นเดียวกับอันนา แต่กรณีของอันนาก็เป็นตัวอย่างที่สำคัญที่แสดงให้เห็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัยได้ในระดับหนึ่ง

จากประเด็นที่นำเสนอดังกล่าวข้างต้นทั้งสองประเด็นแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านชา* ได้สะท้อนให้เห็นภาพความเป็นไปของสังคมสเปนร่วมสมัย ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้แต่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมจึงมีส่วนได้รับรู้เหตุการณ์และความเป็นไปที่เกิดขึ้น สิ่งต่างๆ ที่ผู้แต่งได้รับรู้ ได้รับการนำมาเสนอในผลงานของเขา ทำให้สามารถกล่าวได้ว่าบริบทสังคมมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านชา*

2.2 บริบททางวรรณกรรม

นอกเหนือจากบริบททางสังคมแล้วบริบททางวรรณกรรมก็เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านชา* จากการศึกษาเรื่องนี้พบว่าวรรณกรรมหลายรูปแบบได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์เรื่องนี้ โดยเฉพาะนิยายอัศวินยุคกลาง (*Libro de Caballeria*) นิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่ง (*La Novela Pastoril*) เอล โรมันเซโร (*El Romancero*) และนิยายปicaresque หรือนิยายสะท้อนสังคม (*La Novela Picaresca*) วรรณกรรมทั้ง 4 รูปแบบดังกล่าวได้เข้ามามีอิทธิพลในลักษณะที่แตกต่างกันไป

2.2.1 ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านชากับการเสียดสีนิยายอัศวินยุคกลาง

นิยายอัศวินยุคกลางเกิดขึ้นครั้งแรกในฝรั่งเศส (Alborg, 1981 : 462) ช่วงยุคกลาง (*La edad media*) (López, 1966 : 180) แรกเริ่มนั้นเขียนเป็นร้อยกรอง และค่อยๆ เปลี่ยนมาเป็นร้อยแก้วในราวคริสต์ศตวรรษที่ 13 จากนั้นได้แพร่หลายออกไปยังยุโรปชาติอื่นๆ รวมทั้งสเปน ต่อมาในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ขณะที่ยุโรปชาติอื่นลดความสนใจวรรณกรรมประเภทนี้ลง แต่ในสเปนกลับกลายเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างมาก โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าการ์โลสที่ 1 สาเหตุที่วรรณกรรมประเภทนี้ได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วงเวลานั้นคือแนวคิดเรื่องความรักซึ่งปรากฏในนิยายอัศวินยุคกลางนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาซึ่ง

ยกย่องความรักที่ไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ นอกจากแนวคิดเรื่องความรัก สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้วรรณกรรมประเภทนี้ได้รับความนิยมก็คือ เรื่องราวของนิยายอัศวินยุคกลาง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการผจญภัยของอัศวิน แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ และวีรกรรมต่างๆ ของอัศวิน ซึ่งสอดคล้องกับความสนใจ และความคิดของคนสเปนยุคนั้น เพราะในช่วงศตวรรษที่ 16 สเปนสามารถพิชิตดินแดนต่างๆ มากมายทั้งในยุโรปและอเมริกา ผู้คนจึงให้ความสำคัญกับเรื่องราวเกี่ยวกับวีรกรรมของวีรบุรุษ (López, 1966 : 180) ดังนั้นวรรณกรรมประเภทนี้จึงได้รับความนิยมอย่างมาก

ลักษณะที่สำคัญของนิยายอัศวินยุคกลางคือมักจะสะท้อนให้เห็นมาตรฐานของสังคม ซึ่งหมายรวมถึงทัศนคติที่สำคัญของสังคมยุคกลางซึ่งมีการแบ่งชนชั้นทางสังคมตามระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ ได้แก่นชนชั้นสูงและคนธรรมดาสามัญ โดยจะเน้นในเรื่องคุณค่าของความกล้าหาญ และทักษะในการรบ ความจงรักภักดีต่อเจ้านาย และความจงรักภักดีต่อหญิงสูงศักดิ์ อีกนัยหนึ่งนั้นจะเห็นว่าแม้วรรณกรรมเกี่ยวกับอัศวินนี้จะสะท้อนให้เห็นโครงสร้างและค่านิยมของสังคมศักดินาสวามิภักดิ์แล้ว ยังเน้นเรื่องที่เป็นจินตนาการ เป็นความลวงและอภินิหารต่างๆ เรื่องราวเกี่ยวกับการผจญภัยของอัศวินและนางผู้เป็นที่รักได้เป็นวัตถุดิบในการสร้างเนื้อหาที่มีอยู่อย่างหลากหลายในรูปแบบที่แตกต่างกันตามทัศนคติที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา (Johnson, 1990 : 72)

นิยายอัศวินยุคกลางที่สำคัญและเป็นที่ยุ้จักกันดีในสเปน คือเรื่อง *ตีรันเต้ เอล บลังโก้* (*Tirante el Blanco*) ซึ่งได้รับการตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1490 Menéndez y Pelayo (อ้างถึงใน Alborg, 1981 : 472) กล่าวไว้ว่า “เรื่องนี้เป็นนิยายอัศวินยุคกลางที่สำคัญมากที่สุดเรื่องหนึ่งของโลก” (*era uno de los mejores libros de caballerías que se han escrito en el mundo.*) นิยายอัศวินยุคกลางที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ *อามาดีส เด เกาล่า* (*Amadís de Gaula*) ซึ่งแต่งขึ้นครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 13 แต่สำนวนที่เป็นที่ยุ้จักกันดีนั้น แต่งขึ้นราวปี ค.ศ. 1492 โดยการชี้ โรดริเกซ เด มอนตาลโว (Garcí Rodríguez de Montalvo) นิยายเรื่องนี้ประสบความสำเร็จอย่างสูงและได้รับความนิยมเรื่อยมา นอกจากทั้ง 2 เรื่องดังกล่าวแล้ว ยังมีเรื่องอื่นๆ ที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ยุ้จักกันดี ได้แก่ *เรื่องชุดปัลเมอร์เนส* (*La serie de los Palmerines*) ซึ่งมีเรื่องเด่นคือ *ปัลเมอร์น เด อิงกลาเตร่า* (*Palmerin de Inglaterra*) อย่างไรก็ตามวรรณกรรมในช่วงต่อๆมา ซึ่งเลียนแบบวรรณกรรมเรื่อง *อามาดีส เด เกาล่า* กลับมีความแตกต่างจากเรื่องเดิมอย่างมาก กล่าวคือเป็นเรื่องราวการผจญภัยที่ดูมหัศจรรย์และไม่น่าเป็นไปได้ โดยมีเรื่องราวเหตุการณ์หรือบุคคลที่ไม่ใช่คนธรรมดา (Diccionario de Literatura Universal, 1985: 363)

ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้เองที่ทำให้เซร์บันเตสมองว่าวรรณกรรมประเภทนี้น่าเสนอเรื่องราวที่ไร้สาระ เกินจริง อีกทั้งยังมีแต่ความผิดพลาด ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างที่ไม่ดี รูปแบบที่ขยายออกมากเกินไป รวมถึงเหตุการณ์ที่เป็นไปไม่ได้ (Riley, ed., 1992 : ix)

จากทัศนคติดังกล่าวเซร์บันเตสจึงเขียนเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ่า* ขึ้นมาเพื่อต่อต้านวรรณกรรมประเภทดังกล่าว ดังเช่นที่ Madariaga (1947 : 21) กล่าวว่า “เป็นที่ทราบกันดีว่าเรื่อง *ดอน กีโฆเต้* นั้น ถูกแต่งขึ้นมาเพื่อต่อต้านนิยายอัศวินยุคกลาง” (*Todo el mundo sabe que el Quijote se escribió a fin de expulsar de la república de las letras de los libros de caballerías.*) เซร์บันเตสเองได้แสดงจุดมุ่งหมายในการเขียนเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ่า* ivo อย่างชัดเจนว่า “งานเขียนชิ้นนี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายอื่นนอกเสียจากต้องการทำลายอำนาจและการยอมรับที่นิยายอัศวินยุคกลางได้รับจากคนทั่วไปในโลก” (*And since this writing of yours aims at no more than to destroy the authority and acceptance the books of chivalry have had in the world, and among the vulgar,...*) (Cervantes, 1992 : 20)

วิธีการที่เซร์บันเตสใช้ในเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ่า* เพื่อทำลายความนิยมที่คนในสังคมมีต่อนิยายอัศวินยุคกลางนั้นมี 2 ประการด้วยกัน คือ

ประการแรก สร้างเรื่องราวให้ตัวละครเอกเสียสติไปเนื่องจากการอ่านนิยายอัศวินยุคกลางจนไม่เป็นอันกินอันนอน หลังจากที่ตัวละครเอกเสียสติไปเขาได้จินตนาการไปว่าตนเองนั้นอยู่ในยุคสมัยของอัศวินและพยายามกระทำตนเยี่ยงอัศวินในหนังสือ เช่นในตอนที่เขาพยายามตั้งชื่อตนเองใหม่นั้น เขาได้ยึดตามแบบของอัศวินอามาดิสว่านอกจากชื่อแล้วต้องมีการเติมชื่ออาณาจักรของตนเองต่อท้ายลงไปด้วย มีการบรรยายเรื่องราวตอนนี้ไว้ว่า

“แต่จากการระลึกได้ว่าอัศวินอามาดิสผู้อาจหาญไม่ได้พอใจเพียงฉายานามธรรมดาๆ ของอามาดิส หากแต่ได้เติมชื่ออาณาจักรและบ้านเกิดต่อท้ายลงไปด้วย เพื่อให้เป็นที่รู้จัก อามาดิสได้ขนานนามตนเองว่า อามาดิสแห่งเกา ดังนั้นดอน กีโฆเต้ จึงกระทำเช่นเดียวกัน เขาขนานนามตนเองใหม่เป็น ดอน กีโฆเต้ แห่ง ลา ม้านซ่า”

"But recollecting that the valorous Amadis, not content with the simple appellation of Amadis, added thereto the name of his kingdom and native country, in order to render it famous, and styled himself Amadis de Gaul; so he, like a good knight did in like manner call himself Don Quixote de la Mancha; ...."

(Cervantes, 1992 : 27)

นอกจากนี้เซร์บันเตสยังได้สร้างเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ เลียนแบบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอกในนิยายอัศวินยุคกลาง ได้แก่ การออกเดินทางผจญภัยเพื่อต่อสู้กับศัตรูและฝ่าฟันภยันตรายต่างๆ แต่ภาพเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องนี้แตกต่างไปจากที่ปรากฏในนิยายอัศวินยุคกลางโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ขณะที่ตัวละครเอกในนิยายอัศวินยุคกลางจะเป็นผู้ที่เก่งกล้าสามารถ สามารถเอาชนะคู่ต่อสู้และภยันตรายต่างๆ ได้อย่างไม่ยากเย็น อีกทั้งยังได้รับการยกย่องสรรเสริญจากคนอื่นๆ ในความกล้าหาญ แต่ตัวละครเอกของเซร์บันเตสกลับประสบกับความพ่ายแพ้ บาดเจ็บ อับอาย ถูกหัวเราะเยาะจากคนรอบข้างอยู่ตลอดเวลา ภาพของอัศวินผู้ยิ่งใหญ่ที่ผู้อ่านเคยพบเห็นในนิยายอัศวินยุคกลางได้กลับกลายเป็นเพียงภาพของตัวตลกหรือคนบ้าคนหนึ่งที่ยพยายามต่อสู้กับสิ่งที่เขาจินตนาการขึ้นมาเท่านั้น

วิธีการที่สองซึ่งเซร์บันเตสใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์นิยายอัศวินยุคกลางคือ การแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาผ่านคำพูดของตัวละคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอผ่านคำพูดของตัวละครบาทหลวง (the canon) และ พระประจำหมู่บ้าน (the priest) การใช้ตัวละครทั้งสองเป็นตัวแทนในการนำเสนอความคิดเห็นนับว่าเป็นการกระทำที่ชาญฉลาดของผู้แต่ง เพราะในสังคมสเปนสมัยนั้น "พระ" เป็นผู้ที่มีการศึกษาดี นอกจากนี้ยังเป็นชนชั้นที่มีบทบาท และได้รับการยอมรับจากคนในสังคมอย่างสูง คำพูดของพระจึงมักได้รับการยอมรับจากคนในสังคมมากกว่า ตัวละครทั้งสองจึงเป็นกระบอกเสียงที่สำคัญของเซร์บันเตสในการที่จะชี้ให้เห็นถึงข้อเสียของนิยายอัศวินยุคกลาง ดังเช่นในตอนเช้าของโรงเตี๊ยมได้นำเอานิยายอัศวินยุคกลาง 2 เรื่องที่เขาถืออยู่ออกมาให้พระประจำหมู่บ้านดู พระได้กล่าวกับเจ้าของโรงเตี๊ยมว่า

"บุคคลอย่างเฟลิกซ์มาร์เต้แห่งอีร์การ์เนีย หรือดอน ซีรอนคิเลียแห่งตราเซีย หรืออัศวินอื่นๆ ดังที่นิยายอัศวินได้กล่าวถึงนั้น ไม่เคยมีตัวตนในโลก เรื่องราวต่างๆ เป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์หรือการคิดค้นของคนฉลาดที่เชื้อชาติสร้างขึ้นมา

เพื่อฆ่าเวลา ดังที่คุณเห็นผู้อ่านทำเมื่ออ่านหนังสือเหล่านั้น ฉันทปฏิบัติและ
 สาบานต่อคุณได้ว่าใน โลกนี้ไม่มีอัศวินหรือสิ่งประหลาดมหัศจรรย์ทั้งหลาย
 ดังที่มีอยู่ในหนังสือ”

“.....there never was in the world such a man as Felixmarte of Hyrcania,
 nor Don Cirongilio of Thrace, nor any other knights, such as the books of
 Chivalry mention: for all is but the contrivance and invention of idle wits,
 who composed them for the purpose of whiling away time, as you see your
 readers do in reading them; for I vow and swear to you, there never were
 any such knights in the world, nor did such feats, or extravagant things, ever
 happen in it.”

(Cervantes, 1992 : 307)

ขณะที่บาทหลวงได้แสดงความคิดเห็นที่มีต่อนิยายประเภทนี้ไว้ว่า

“ลักษณะการประพันธ์ก็หยาบ การผจญภัยดูเหลือเชื่อ ความรักเต็มไปด้วย
 ตัณหาราคะ ความสุภาพก็ไม่เข้ากับกาลเทศะ การรบที่จำกัดอยู่ในขอบเขต
 เหตุผลที่ดูโง่ๆ การเดินทางที่หรุหร่าฟุ่มเฟือย และสุดท้ายวรรณกรรมประเภทนี้
 ปรากฏจากกลไกที่เฉลียวฉลาด ดังนั้นวรรณกรรมประเภทนี้จึงสมควรที่จะ
 ถูกขับออกไปจากสังคมของชาวคริสเตียนเพราะเปรียบเสมือนเผ่าพันธุ์ที่ไร้
 ประโยชน์”

“....their style is harsh, their exploits incredible, their amours lascivious,
 their civility impertinent, their battles regious, their reasonings foolish, and
 their voyages extravagant; and lastly, they are devoid of all ingenious
 artifice, and therefore deserve to be banished the Christian commonwealth,
 as an unprofitable race of people.”

(Cervantes, 1992 : 473)

จากคำพูดของตัวละครทั้งสองที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความต้องการของผู้แต่งที่จะเสียดสีและชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของนิยายอัศวินยุคกลาง นอกจากนี้เชอร์บันเตสยังทำให้ผู้อ่านเห็นว่า การอ่านนิยายอัศวินยุคกลางมีโทษโดยนำเสนอผ่านคำพูดของตัวละครเอกในตอนท้ายเรื่องว่า

“ตอนนี้ฉันเป็นศัตรูของอามาดีสแห่งเกาโดยไม่มีเงื่อนไข รวมไปถึงลูกหลานจำนวนนับไม่ถ้วนของเขาด้วย ขณะนี้เรื่องราวเกี่ยวกับอัศวินพเนจรเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและไม่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับฉัน ขณะนี้ฉันรู้ซึ่งถึงความโง่ของตนเองรวมทั้งอันตรายที่เกิดจากการอ่านนิยายเหล่านั้น และด้วยความเมตตาของพระเจ้าตลอดจนประสบการณ์ที่ฉันได้มาทำให้ฉันรู้สึกชิงชังและรังเกียจนิยายเหล่านี้”

“I am now an utter enemy to Amadis de Gaul, and the innumerable rabble of his descendants: now all the histories of knight-errantry are to me odious and profane: I am now sensible of my folly, and of the danger I was led into by reading them; and now, through the mercy of God, and my own dear-bought experience, I detest and abhor them.”

(Cervantes, 1992 : 1046)

คำพูดดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นความตั้งใจของเชอร์บันเตสที่จะเสียดสีนิยายอัศวินยุคกลางซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในยุคสมัยนั้น

สรุปได้ว่าอิทธิพลที่นิยายอัศวินยุคกลางมีต่อเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา มันช่า* เป็นไปในลักษณะที่ผู้แต่งได้นำเทคนิคการนำเสนอของนิยายอัศวินยุคกลางมาใช้ในการสร้างเรื่องของตน ขณะเดียวกันก็แสดงวัตถุประสงค์ในการเขียนว่าเพื่อที่จะเสียดสีนิยายประเภทดังกล่าว

2.2.2 อิทธิพลของนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่ง (*La novela pastoril*)

นิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่ง (ทองสุก เกตุโรจน์, 2529 : 236) เป็นวรรณกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา มันช่า* López (1966 : 221-222) ได้กล่าวถึง

วรรณกรรมประเภทนี้ไว้ว่ามีต้นกำเนิดมาตั้งแต่ในสมัยกรีก หรือราว 300 ปี ก่อนคริสตกาล ต่อมากลายเป็นที่นิยมกันในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา โดยเฉพาะในประเทศอิตาลี ซึ่งสเปนได้รับอิทธิพลมาและกลายเป็นวรรณกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่แพร่หลายอย่างมากในสมัยดังกล่าว คำว่า Pastor เป็นคำภาษาละติน แปลว่า “คนเลี้ยงแกะ” ดังนั้นวรรณกรรมประเภทนี้จึงมักจะมีโครงเรื่องเกี่ยวกับความรักและการผจญภัยของตัวละครซึ่งมีอาชีพเลี้ยงแกะ หรือเลี้ยงสัตว์ ในท้องทุ่ง ฉากและบรรยากาศของเรื่องมักจะเป็นทุ่งหญ้าที่สงบและเขียวชอุ่ม มีลำธารใสไหลริน ความน่าสนใจของวรรณกรรมประเภทนี้อยู่ที่ การบรรยายฉากที่สวยงาม เหตุการณ์ที่ยุ่งเหยิง ค่อยๆ คลี่คลายลงอย่างช้าๆ โดยมีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความรักที่ไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ ของตัวละครเอกแทรกเข้ามา บางครั้งอาจจะเป็นเรื่องราวการพรรณนาความโศกเศร้าผิดหวังในเรื่องความรักของตัวละครเอก กล่าวได้ว่าวรรณกรรมประเภทนี้เป็นตัวอย่างของวรรณกรรมที่เป็นไปตามแนวคิดสำคัญทางวรรณกรรมของสมัยดังกล่าวคือ แสดงถึงความรักแบบอุทิศให้ การให้ความสำคัญกับธรรมชาติ และการแสดงถึงอุดมคติในท้องทุ่ง

วรรณกรรมแนวนี้ที่รู้จักกันดีในสมัยนั้นคือ เรื่อง *ลา อาร์กาเดีย (La Arcadia)* ของ ซันนาซาโร (Sannazaro) ซึ่งแปลมาจากภาษาอิตาเลียน ส่วนเรื่องที่เป็นของสเปนและได้รับความนิยมมากในสมัยนั้นมีหลายเรื่องเช่น *ลา เดียนา (La Diana)* ของ จอร์เก้ เด มอนเตมายอร์ (Jorge de Montemayor) *ลา เดียนา เอนอามอราดา (La Diana Enamorada)* ของ กิล โปโล (Gil Polo) *ลา กาลาเตอา (La Galatea)* ของ เซร์บันเตส เป็นต้น

ในขณะที่นิยายเกี่ยวกับอัศวินยุคกลางมีอิทธิพลต่อโครงเรื่องหลักและแนวคิดของเรื่อง นิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่งกลับมีบทบาทในการสร้างสีสันให้กับเรื่อง ทำให้มีเหตุการณ์ต่างๆ เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนร่วมสมัยซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นหนึ่งของสังคม ตลอดจนรูปแบบของวรรณกรรมซึ่งเป็นที่นิยมในยุคสมัยดังกล่าวด้วย

อิทธิพลของนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่งที่ปรากฏให้เห็นในเรื่องนี้เป็นไปใน 3 ลักษณะด้วยกันคือ ประการแรก เป็นการนำรูปแบบมาใช้ในการนำเสนอเรื่องแทรก ประการที่สองเป็นแรงบันดาลใจในการดำรงชีวิตของตัวละคร และประการสุดท้ายคือผู้แต่งได้แสดงทัศนคติที่มีต่อวรรณกรรมประเภทนี้

การนำรูปแบบของนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่งมานำเสนอเป็นเรื่องแทรกนั้นพบได้ในหลายตอนด้วยกัน เช่นในบทที่ 12-14 ของภาคแรก เซร์บันเตสได้นำเสนอเรื่องแทรกที่มีลักษณะเป็นนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่ง คือมีตัวละครเอกที่ประพุดิตนเป็นคนเลี้ยงสัตว์และมีการพำพรณความรักเป็นบทกวี เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องของหญิงสาวคนหนึ่งชื่อมาร์เซลลา (Marcela) ถูกสาวพ่อค้าผู้ร่ำรวยซึ่งหนีบรรดาหนุ่มๆ ในเมืองซึ่งคอยห้อมล้อมเธอ ไปสู่การดำรงชีวิตตามแบบสาวเลี้ยงแกะ แต่บรรดาชายหนุ่มทั้งหลายต่างก็ยังคงพยายามตามต่อเธอด้วยการแต่งกายแบบหนุ่มเลี้ยงแกะและดัดแปลงแกะไปตามหุบเขาเพื่อกระตุ้นความสนใจของเธอ แต่มาร์เซลลาก็ไม่ได้สนใจและปฏิเสธที่จะแต่งงานกับบรรดาหนุ่มๆ เหล่านั้น ชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อกริโซสตโม (Grisostom) จึงตัดสินใจฆ่าตัวตายเพื่อพิสูจน์ความรักที่เขามีต่อเธอ ในงานศพของกริโซสตโม เพื่อนของเขาได้นำบทกวีที่กริโซสตโมแต่งบรรยายความผิดหวังในความรักมาอ่านให้ทุกคนฟัง พร้อมทั้งกล่าวหาว่ามาร์เซลลาคือคนโหดร้าย ซึ่งมาร์เซลลาได้มาปรากฏตัวและชี้แจงเหตุผลต่างๆ จากนั้นก็หายตัวไป

ส่วนอิทธิพลในฐานะที่เป็นแรงบันดาลใจในการดำรงชีวิตของตัวละครเห็นได้จากในบทที่ 58 ของภาคที่ 2 ตอนที่คอน กิโฆเต้ และซันโซได้เดินทางไปพบกับหญิงสาวอายุราว 15-18 ปี 2 คน ซึ่งออกมาอยู่ในชนบทและประพุดิตนเชิงหญิงเลี้ยงแกะ โดยหญิงสาวทั้งสองได้เล่าให้ คอน กิโฆเต้ ฟังว่า

“ในเมืองๆ หนึ่งซึ่งอยู่ห่างออกไปราว 6 ไมล์ บรรดาสุภาพบุรุษผู้ร่ำรวยทั้งหลายต่างตกลงกันในหมู่ญาติมิตรว่า ทุกๆ คน ทั้งลูกชาย ลูกสาว ภรรยา เพื่อนบ้าน ญาติมิตรทั้งหลายควรออกมาหาความเพลิดเพลินในที่แห่งนี้ซึ่งเป็นสถานที่ที่รื่นรมย์ที่สุดในบริเวณนั้น โดยประพุดิตนตามแบบนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่งเรื่องอาร์กาเคีย บรรดาหญิงสาวก็แต่งตัวเป็นหญิงเลี้ยงแกะ ส่วนชายหนุ่มก็แต่งตัวเป็นหนุ่มเลี้ยงแกะ”

“In a town about two leagues off, gentlemen, and those rich, it was agreed among several friends and relations, that their sons, wives, and daughters, neighbours, friends, and relations, should all come to make merry in this place, which is one of the pleasantest in these parts, forming among

ourselves a new pastoral Arcadia, and dressing ourselves, the maidens like shepherdesses, and the young men like shepherds."

(Cervantes, 1992 : 939-940)

ในส่วนของตัวเองละครเอก เมื่อเขาพ่ายแพ้ต่ออัศวินพระจันทร์ขาวทำให้ต้องเลิกประพาดคนเขียงอัศวิน และเดินทางกลับบ้าน เขาได้ผ่านทุ่งหญ้าแห่งหนึ่งซึ่งเขาเคยได้พบกับหญิงสาว 2 คนที่ออกจากเมืองมาประพาดคนเป็นหญิงเลี้ยงแกะตามนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่ง (บทที่ 58 ภาค 2) เขาได้ตัดสินใจที่จะหันมาประพาดคนตามอย่างหญิงสาว โดย คอน ก็โม่ได้กล่าวกับซันโซว่า

"นี่คือทุ่งหญ้าที่เรานึกถึงหญิงสาวเลี้ยงแกะผู้ร่าเริงและชายหนุ่มเลี้ยงแกะที่สง่างามซึ่งเป็นบุคคลที่ตั้งใจจะฟื้นฟูและเลียนแบบนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่งเรื่องอาร์กาเดีย ความคิดนี้ช่างเป็นความคิดที่ทั้งใหม่และฉลาดเฉลียวถ้าเธอจะเห็นด้วยนะซันโซ เราอาจจะเปลี่ยนเป็นคนเลี้ยงแกะ อย่างน้อยในช่วงเวลาที่ต้องถอนตัวจากการเป็นอัศวิน ก็จะหันมาเป็นคนเลี้ยงแกะแทน ฉันจะซื้อแกะและอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับอาชีพนี้ และตั้งชื่อใหม่ว่า ก็โซติซ ส่วนเธอก็จะเป็นปันซีโน เราจะท่องเที่ยวตามหุบเขา ตามป่า และทุ่งหญ้า ร้องเพลงและพรำบ่นตรงโน้นตรงนี้ ดื่มน้ำที่ใสราวคริสตัลจากน้ำพุ หรือจากลำธารที่ไหลเอื่อยหรือจากแม่น้ำที่เชี่ยวกราก"

"This is the meadow where we lighted on the gay shepherdesses and gallant shepherds who intended to revive in it, and imitate, the pastoral Arcadia; a thought as new as ingenious; in imitation of which, if you approve it, I could wish, O Sancho, we might turn shepherds, at least for the time I must live retired. I will buy sheep, and all other materials necessary for pastoral employment; and I, calling myself the sheperd Quixotiz, and you the shepherd Panzino, we will range the mountains, the woods amd meadows, singing here, and complaining there, drinking the liquid crystal of the fountains, of the limpid brooks, or of the mighty rivers."

(Cervantes, 1992 : 1007-1008)

ประเด็นสุดท้ายที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่งที่ปรากฏในเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ่า* คือเซร์บันเตสได้กล่าวถึงชื่อของวรรณกรรมประเภทนี้หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่อง *เดียนา* ของ *ฆอร์เก้ เด มอนเตมาฮอร์* ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมอย่างมาก อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าเซร์บันเตสได้มีอคติต่อวรรณกรรมประเภทนี้ เห็นได้จากตอนที่พระประจำหมู่บ้านเข้าไปรื้อห้องหนังสือของดอน กีโฆเต้ เพื่อนำหนังสือออกมาเผา พระประจำหมู่บ้านพบนิยายร้อยกรองแห่งท้องทุ่ง เขาได้กล่าวกับคนอื่นๆ ว่า

“หนังสือเหล่านี้ไม่สมควรจะถูกเผาเหมือนวรรณกรรมที่เหลือ เพราะวรรณกรรมดังกล่าวไม่สามารถก่อให้เกิดอันตรายอย่างเช่นที่นิยายประเภทอัศวินยุคกลางได้กระทำ หากแต่เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพและจินตนาการ อีกทั้งยังไม่ทำให้ใครเจ็บตัวอีกด้วย”

"These do not deserve to be burnt like the rest; for they cannot do the mischief that those of chivalry have done; they are works for genius and fancy, and do nobody any hurt."

(Cervantes, 1992 : 57)

นอกจากนี้ในเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ่า* ยังมีการกล่าวถึงชื่อของวรรณกรรมประเภทนี้ที่แพร่หลายในสมัยนั้นอีกหลายเรื่อง เช่น *Diana enamorada* ของ Gil Polo, *El pastor de Iberia* โดย Bernardo de la Vega, *El pastor de Félida* ของ Luis Gálvez de Montalvo, ฯลฯ

จากที่กล่าวมานี้นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวรรณกรรมประเภทนี้ที่มีต่อเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา ม้านซ่า* แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่าวรรณกรรมประเภทนี้ได้รับความนิยมจากคนในสังคมอย่างมากเช่นเดียวกับนิยายอัศวินยุคกลาง

2.2.3 อิทธิพลของเอล โรมันเซโร (*El romancero*)

เอล โรมันเซโร (*El romancero*) โลส โรมันเซโรส (*Los romanceros*) เอล โรมันเซ (*El romance*) และ โลส โรมันเซส (*Los romances*) เป็นชื่อเรียกวรรณกรรมมุขปาฐะพื้นบ้านซึ่งมีลักษณะเป็นกวีนิพนธ์ขนาดสั้น มีลักษณะคล้าย ballads ของอังกฤษ แต่มีความแตกต่างในเรื่องของต้นกำเนิด องค์ประกอบ และกลวิธีการประพันธ์ (Pidal cited in Perez-Bustamante, 1969 : 219) วรรณกรรมประเภทนี้มีต้นกำเนิดมาจากเพลงร้องสรรเสริญวีรกรรมของวีรบุรุษ (*Los cantares de gesta*) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความกล้าหาญของวีรบุรุษซึ่งเป็นชนชั้นสูงของสังคม (กษัตริย์ ขุนนาง และอัศวิน) โลส โรมันเซส แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ โรมันเซสแบบเก่า (*romances viejos*) ซึ่งกำเนิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 และกลายเป็นส่วนหนึ่งของวงการวรรณกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 15 อีกประเภทหนึ่งคือโรมันเซสแบบใหม่ (*romances nuevos o romances artísticos*) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 โลส โรมันเซสประเภทนี้จะเป็นเรื่องราวที่ถูกแต่งขึ้นใหม่ ไม่ได้มาจากตำนานหรือเพลงร้องสรรเสริญวีรกรรมของวีรบุรุษเช่นประเภทแรก (Alborg, 1981 : 401)

เมื่อพิจารณาถึงอิทธิพลที่ เอล โรมันเซโร มีต่อเรื่อง *ดอน กีโฆเต้ เด ลา มันช่า* พบว่า วรรณกรรมประเภทนี้ไม่ได้มีอิทธิพลในด้านรูปแบบ แต่เซอร์บันเตสได้นำเรื่องราวตอนหนึ่งของเอล โรมันเซโรเรื่อง มอนเตซีโนส มานำเสนอ และสร้างเหตุการณ์การผจญภัยของตัวละครเอกต่อเนื่องจากเรื่องราวที่นำมาเสนอดังกล่าว เห็นได้จากในตอนที่ 23 ของภาคสอง ภายหลังจากที่ ดอน กีโฆเต้ เดินทางเข้าไปในถ้ำ มอนเตซีโนส (*The cave of Montesinos*) เขาได้กลับมาเล่าให้ซันโชฟังว่าเมื่อเขาได้พบกับ มอนเตซีโนส เขาได้ถามว่าเรื่องที่เขาเคยได้ยินว่า มอนเตซีโนสได้ใช้กริชด้ามเล็กๆ ตัดหัวใจของเพื่อนคือดูรันดาร์เต้ (*Durandarte*) และนำไปมอบให้เลดีเบแลร์มาตามความตั้งใจของดูรันดาร์เต้ ว่าเป็นเรื่องจริงหรือไม่ ซึ่งมอนเตซีโนสได้กล่าวว่าเรื่องที่ ดอน กีโฆเต้ กล่าวมานั้นเป็นความจริงยกเว้นแต่ว่าเขาไม่ได้ใช้กริชเล่มเล็ก (*dagger*) หากแต่ใช้กริชที่เรียกว่า *poniard* ซึ่งคมมาก

---

* เรื่องมอนเตซีโนสเป็นโรมันเซสแบบเก่าซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากมหากาพย์ของฝรั่งเศส โลส โรมันเซสที่รับอิทธิพลมาจากตำนานหรือมหากาพย์ของฝรั่งเศสนี้มีชื่อเรียกเฉพาะว่า *Los romances viejos de los ciclos carolingios* (Alborg, 1981 : 420)

"Scarce had he told me he was Montesinos, when I asked him, whether it was true, which was reported in the world above, that with a little dagger he had taken out the heart of his great friend Durandarte, and carried it to his lady Belerma, as he had desired him at the point of death. He replied, all was true, excepting as to the dagger: for it was neither a dagger, not little, but a bright poniard, shaper than an awl."

(Cervantes, 1992 : 684)

หลังจากตอนดังกล่าว เซร์บันเตสได้สร้างเรื่องราวการผจญภัยของตัวละครเอกต่อไปว่า มอนเตซิโนสได้นำคอน กิโม่เต้ ไปดูหลุมศพของดูรันดาร์เต้ พร้อมกับเล่าให้ คอน กิโม่เต้ ฟังว่าทั้ง ดูรันดาร์เต้ เลดีเบแลร์มา หญิงรับใช้ชื่อกัวเตียน่า พี่เลี้ยงชื่อรูดเร่าและลูกสาวทั้ง 7 คน รวมทั้งคนอื่นๆ และตัวเขาต่างก็ถูกพอมคเมอร์ลินสาปมานานกว่า 500 ปี โดยพอมคเมอร์ลินได้ทำนายไว้ว่าวันหนึ่งจะมีคนชื่อ คอน กิโม่เต้ แห่งลา มันซ่า ซึ่งเป็นผู้ที่ฟื้นฟูระเบียบแบบแผนแห่งอัสวินขึ้นมาปฏิบัติอีกครั้งหลังจากที่ถูกลืมนึกไปเป็นเวลานาน มาช่วยให้พวกเขาพ้นจากคำสาป

เซร์บันเตสยังได้สร้างเรื่องราวต่อไปว่า คอน กิโม่เต้ ได้เห็นขบวนแห่ของบรรดาคนรับใช้ของเลดีเบแลร์มา และดูรันดาร์เต้ อีกทั้งยังได้เห็นตุลซิเนอ้าซึ่งถูกสาปอยู่ในถ้ำแห่งนั้น คอน กิโม่เต้ ได้ถามมอนเตซิโนสว่ารู้จักนางหรือไม่ แต่มอนเตซิโนสตอบว่าไม่รู้จัก ทราบเพียงว่าเป็นหญิงสูงศักดิ์ที่เพิ่งถูกสาปเมื่อไม่นานมานี้ การที่เซร์บันเตสสร้างเรื่องราวให้ คอน กิโม่เต้ เห็นตุลซิเนอ้าถูกสาปอยู่ในถ้ำเช่นเดียวกับเลดีเบแลร์มาและคนอื่นๆ ทำให้เหตุการณ์และปมปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอกเพิ่มมากยิ่งขึ้น

อิทธิพลที่เอล โรมันเซโรมีต่อเรื่อง คอน กิโม่เต้ เด ลา มันซ่า จึงมิใช่อิทธิพลในด้านรูปแบบหรือแนวคิด หากแต่เป็นการนำเรื่องราวจากเอล โรมันเซโรที่คนในสังคมคุ้นเคย และรู้จักกันดีมาผสมผสานกับเหตุการณ์ที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อให้เหตุการณ์การผจญภัยของตัวละครเอกมีความหลากหลาย ซับซ้อนและน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น

2.2.4 อิทธิพลของนิยายปicaเรสก์ (*Novela Picaresca*)

วรรณกรรมรูปแบบนี้เป็นวรรณกรรมที่กำเนิดขึ้นในช่วงปลายสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาโดยถือว่าเป็นวรรณกรรมของสเปนอย่างแท้จริงและในเวลาต่อมาได้แพร่หลายไปทั่วยุโรป วรรณกรรมรูปแบบดังกล่าวนี้มีลักษณะสำคัญคือ เป็นวรรณกรรมที่เสียดสีสังคมโดยนำเสนอภาพความเป็นจริงของสังคมที่มีลักษณะเลวร้าย ซึ่งให้เห็นถึงความไม่แน่นอนของชีวิตมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงชีวิตของคนแบบต่างๆ . ในสังคมซึ่งพยายามหาทางเอาชีวิตรอดท่ามกลางความพลิกผันของชะตากรรม ตัวละครเอกของนิยายประเภทนี้มักเป็นชนชั้นต่ำ เช่นคนจรจัด ขอทาน อื่นรพาล ซึ่งพยายามใช้เล่ห์เหลี่ยมต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิต ไม่มีลักษณะที่เป็นวีรบุรุษ ตัวละครเอกมักเป็นผู้เล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนเองโดยไม่มียางอาบ เล่าแม้แต่การกระทำที่เลวร้ายที่สุดของตนเอง เรื่องราวอาจมีลักษณะตลก แต่เป็นไปในรูปแบบที่เรียกว่า ตลกเสียดสี อย่างไรก็ตามบางครั้งวรรณกรรมประเภทนี้ก็ส่งสอนศีลธรรมไปพร้อมๆ กัน (Universidad de Chulalongkorn, Facultad de Letras, 1993 : 28) ต้นกำเนิดของวรรณกรรมรูปแบบนี้ คือเรื่อง *ลาซาริโอ เด ตอร์เมส (Lazarillo de Tormes)* ซึ่งไม่ปรากฏนามผู้แต่งทราบเพียงว่าแต่งขึ้นในปี ค.ศ. 1554 วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นเรื่องราวของตัวละครเอกซึ่งมีชื่อว่า ลาซาริโอ (Lázaro) ซึ่งทำงานเป็นเด็กรับใช้ของคนหลายประเภท ทั้งขอทานดาบอด พระ อัครวิ้นชั้นล่างที่ยากจน ฯลฯ ลาซาริโอได้ใช้เล่ห์เหลี่ยมต่างๆ ในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และนายแต่ละคนเพื่อเอาชีวิตรอด

สำหรับอิทธิพลของนิยายปicaเรสก์ที่มีต่อเรื่อง *ดอน กิโฆเต้ เด ลา ม้านช่า* นั้น แม้มิได้ปรากฏชัดเช่นวรรณกรรมประเภทอื่นข้างต้น แต่ในเรื่อง *ดอน กิโฆเต้ เด ลา ม้านช่า* จะพบตัวละครตัวหนึ่งที่มีลักษณะของตัวละครแบบปicaเรสก์ ตัวละครตัวนี้คือ กิเนส เด ปาซามอนเต้ (Gines de Pasamonte) ซึ่งเป็นนักโทษคนหนึ่งที่ถูก ดอน กิโฆเต้ ช่วยปลดปล่อยออกมาในบทที่ 22 ของภาคแรก กิเนสเล่าว่าเขากำลังเขียนชีวประวัติของตนเองโดยเลียนแบบจากเรื่อง *ลาซาริโอ เด ตอร์เมส* และจะให้ชื่อเรื่องว่า 'ชีวิตของกิเนส เด ปาซามอนเต้' (*The Life of Gines de Pasamonte*) ชื่อเรื่องดังกล่าวเป็นการเลียนแบบลักษณะของนิยายปicaเรสก์อย่างชัดเจนเพราะนิยายประเภทนี้จะใช้ชื่อเรื่องตามชื่อของตัวละครเอก เช่น *Lazarillo de Tormes* หรือ *Guzman de Alfreche* เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อพิจารณาคุณลักษณะของตัวละครตัวนี้จะเห็นว่ามีความที่สอดคล้องกับตัวละครเอกในนิยายปicaเรสก์อีกเช่นกัน เพราะเป็นชนชั้นต่ำและพยายามหาทาง

เอาชีวิตรอดโดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมใดๆ กล่าวคือเป็นเพียงอันทพาทที่ถูกจับเข้าคุก แม้คอน กิโม่เต้ จะช่วยออกมาก็ไม่สำนึกบุญคุณ กลับทำร้าย คอน กิโม่เต้

จากที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมหลายรูปแบบที่ได้รับความนิยมจากคน สเปนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 - 17 ไม่ว่าจะเป็น นิยายอัศวินยุคกลาง นิยายร้อยกรองแห่งห้องท่ง เอล โรมันเซโร และนิยายปีกาเรสก็ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อเรื่อง *คอน กิโม่เต้ เด ลา มันซา* ในลักษณะต่างๆ กัน นิยายอัศวินยุคกลางได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อโครงเรื่องหลักและตัวละครเอกเพราะเรื่อง *คอน กิโม่เต้ เด ลา มันซา* เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาเพื่อเสียดสีนิยายประเภทดังกล่าว ส่วนนิยายร้อยกรองแห่งห้องท่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์เรื่องแทรก นอกจากนี้ยังเป็นแรงบันดาลใจในการดำรงชีวิตของตัวละครบางตัว สำหรับเอล โรมันเซโร มีบทบาทต่อเรื่องโดยผู้แต่งได้นำเรื่องราวของเอล โรมันเซโรเรื่องหนึ่งที่รู้จักกันในสเปนมา นำเสนอผสมผสานกับเรื่องที่แต่งขึ้นมาใหม่ นอกจากนี้ยังพบตัวละครที่มีลักษณะเช่นเดียวกับตัวละครในนิยายปีกาเรสซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นอิทธิพลที่วรรณกรรมประเภทดังกล่าวมีต่อวรรณกรรมเรื่องนี้

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคมและบริบททางวรรณกรรมกับเรื่อง *คอน กิโม่เต้ เด ลา มันซา* ทำให้ทราบว่าบริบทดังกล่าวมีบทบาทต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมเรื่องนี้ เห็นได้จากการสะท้อนภาพเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การนำเสนอเรื่องราวที่สะท้อนความเป็นไปในสังคม รวมถึงการรับอิทธิพลจากวรรณกรรมรูปแบบต่างๆ ที่ได้รับความนิยมมาเสนอ การที่วรรณกรรมเรื่องนี้ได้นำเสนอสิ่งที่อยู่ในความสนใจของผู้คนร่วมสมัยจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับความนิยมจากคนในสังคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย